

DOSYA

Kentsel Yenileme ve Dönüşüm: DENEYİMLER

Kentsel Yenileme ve Dönüşüm: DENEYİMLER

Editörler: Hülya Turgut Yıldız, Zeynep Enlil

* **Hülya Turgut Yıldız**, Prof. Dr., İTÜ ve Bahçeşehir Üniversitesi Mimarlık Bölümü; IAPS-CSBE Network Yürütücüsü

** **Zeynep Enlil** Doç. Dr., YTÜ, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü; IAPS-CSBE "Kültür, Mekân ve Yeniden Canlandırma" temalı uluslararası sempozyum kapsamında 2. "İstanbul'da Kentsel Yenileme ve Dönüşüm Deneyimleri" başlıklı sempozya düzenleyicisi

Bir kamusal müdahale eylemi olarak kentsel alanların sosyo-mekânsal dönüşümü, sanayi kentlerindeki "sefalet mahallelerini temizleme" programları ile 19. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Kent merkezlerindeki köhneleşmiş alanların "kentsel yenileme" yoluyla dönüştürülmesi girişimleri ile de bu eylem, 1960 ve 1970'lerin kentsel politikaları haline gelmiştir. 1980'lerle birlikte, "kentsel yeniden canlandırma" başlığı altında farklı bir yaklaşım egemen olmaya başlamış, kentsel dönüşüm salt fizik mekân odaklı bir eylem alanı olmaktan çıkarak sosyal, ekonomik ve çevresel sorunları da kapsayan daha bütünlük bir yaklaşıma doğru evrilmiştir. Önceki yılların, "buldozer" yaklaşımı olarak da anılan, köhnemiş kentsel alanların topyekûn yıkılarak yeniden inşa edilmesi yaklaşımının yerini, kent merkezinde işlevini yitiren alanların kent ekonomisine kazandırılmasını hedefleyen daha kapsamlı bir "ekonomik yenilenme" yaklaşımı almaya başlamıştır. Batı kentlerinde küresel ölçekteki ekonomik yeniden yapılanma dinamiklerinin tetiklediği keskin rekabet ortamında geliştirilen kentsel stratejiler, küresel sermayeyi, yatırımları, yüksek derecede uzmanlaşmış işgücünü, zengin turistleri çekmeye yönelik olarak kurgulanmış, gayrimenkul-eksenli bir yaklaşımla prestijli büyük projeler üzerinde odaklanmaya başlamıştır. Ancak, bu piyasa temelli, emlak-eksenli ve parçacı girişimler kentlerde istikrarlı, güvenilir ve sürdürülebilir bir yeniden canlandırma ortamı sağlamaktan uzak kalmışlardır. Neo-liberal ekonomik politikalarla şekillenen bu yaklaşımlara yönelik güçlü eleştiriler sonucunda 2000'li yıllar sosyo-ekonomik ve çevresel konulara daha çok öncelik veren ve katılımcı süreçleri temel alan modellere yönelme arayışlarını da beraberinde getirmiştir.

Türkiye'de ise kentsel alanların "kentsel dönüşüm" başlığı altında yeniden yapılanmasına yönelik yoğun çabalar Batı ülkelerindeki örneklerden farklı dinamikler içinde ortaya çıkmış ve yeni bir söylem oluşturmaya başlamıştır. Konu, 1999 Marmara depreminin ardından gündeme gelmiş ve özellikle yasadışı gelişmiş ve/veya ıslah planları ile daha da sağlıksız hale gelmiş düşük kaliteli kentsel alanlar tartışmanın merkezinde yer almaya başlamıştır. Bu tartışma çok geçmeden tarihî merkezleri de kapsamaya başlamış, deprem faktörü tarihî yapı stokunun "yenilenmesine" de bir gerekçe olarak gösterilmeye başlanmıştır. Böylece, hem tarihî kentsel doku hem de bu dokunun yakın çevresindeki alanlar büyük bir "yıkarak yenileme" tehdidi altında girmiştir.

Tarihî kent merkezleri özellikle son beş yıl içinde hem kamu otoritelerinin (yerel ve merkezî) hem de özel yatırımcıların ilgi ve eylem alanı olmuştur. Kamunun yatırımlar için gerekli ortamı hazırladığı kent merkezlerinin dönüşümüne yönelik bu "devlet-eksenli" ilginin kaynağı ise elbette yükselen kentsel rantın yeniden dağıtılmasıdır. Gayrimenkul geliştirmeye dayalı bu yaklaşımda kentsel dönüşüm bir süreç olarak değil, sadece fiziki bir proje olarak ele alınmakta, olgunun sosyal ve ekonomik boyutları hemen hemen tümüyle göz ardı edilmektedir. Katılımcı uygulamaların varlığından söz etmek ise hiç mümkün değildir. "Kentsel dönüşüm" kentleri iyileştirmenin önemli bir aracı olabileceksen, kentsel alanların sosyal, ekonomik ve kültürel yapıları göz ardı edilerek planlama disiplininin tamamen bağımsız, parçacı bir proje olarak ele alınması nedeniyle salt gayrimenkul piyasasının yeniden düzenlenmesinin aracı haline gelmiştir.

Bu süreci yönlendirmek üzere 2005 yılından bu yana yapılan yeni yasal düzenlemelerden en fazla tartışma konusu olan yasa 5366 sayılı Yıpranan Tarihî ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun'dur. Kültürel miras alanlarının korunması konusunda haklı endişeler doğuran bu yasa kapsamında İstanbul'da yenileme alanı ilan edilen Sulukule, Tarlabası, Süleymaniye ve Fener-Balat Yenileme Alanları ilk projelendirilen alanlardır. Bu yenileme alanları özellikle son iki yılda yapılan tartışmaların ve bilimsel toplantılarında odağı olmuştur.(1)

Dosya kapsamında disiplinlerarası ve çok boyutlu bir dönüşüm süreci yaklaşımına dayanan ve İstanbul'da son birkaç yıl içinde uygulanan kentsel yenileme ve dönüşüm deneyimlerinin irdelendiği, projelerin ana aktörlerini biraraya getiren bir platform oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu dosyada yer alan Arif Hasan'ın makalesi ise, neo-liberal politikalar bağlamında İstanbul'da dönüşümün Asya kentlerindeki yansımalarını ele almakta ve İstanbul'a ilişkin süren tartışmaların uluslararası bir boyutta değerlendirilmesi açısından bir fırsat sunmaktadır.

1. Benzer bir toplantı, Haziran 2009'da YTÜ Mimarlık Fakültesi tarafından düzenlenen Planlama ve Mimarlık Alanının Son On Yılı Sempozyumunu kapsamında özel bir oturum olarak gerçekleştirilmiştir. Bu özel oturum, IAPS-CSBE Network tarafından düzenlenen "Kültür, Mekân ve Yeniden Canlandırma" başlıklı sempozyum serisinin ilk toplantısıdır. Sempozya-1 "İstanbul'daki Tarihî Çevrede Yenileme ve Kentsel Dönüşüm Tartışmaları" üzerine odaklanmıştır. Bu tartışma toplantısının devamı ise Sempozya-2 olarak İstanbul'da Kentsel Yenileme ve Dönüşüm Deneyimleri başlığı altında yine IAPS-CSBE/Kültür ve Mekân çalışma Ağının 4. Uluslararası "Yapısal

Çevrenin Yeniden Canlandırılması” Sempozyumu’nda, Ekim 2009’da gerçekleştirilmiştir. Bu iki toplantıda sunulan bildiriler arasından seçilen bildiriler ise bu dosyanın içeriğini oluşturmaktadır.